

ULUSLARÖTESİ BİR KİMLİK ÖRNEĞİ OLARAK PATERSON'DA KÜLTÜREL DEVAMLILIK VE DEĞİŞİKLİKLER*

Harika ZÖHRE ERYILMAZ**

Öz

Kültür uzun yıllar sabit ve değişmez olarak algılanmış fakat XIX. yüzyıl itibarıyla halkbilimine gelen yeni bakış açısının vermiş olduğu güçle içinde bulunulan çevreye göre kültürün değiştiği tespit edilebilir olmuştur. Kültür, belirli bir topluluğun veya toplumun yaşam tarzı, değerleri, inançları, davranış biçimleri, sanat eserleri, gelenekleri ve kurumları gibi birçok unsuru içeren geniş bir kavram olmakla birlikte insanların bir araya gelerek birlikte yaşadıkları ortamlarda zaman içinde oluşturdukları ve kuşaktan kuşağa aktardıkları bir mirastır. Ayrıca bu kavram toplumların kimliklerini şekillendiren, insanların birbirleriyle etkileşimlerini ve ilişkilerini düzenleyen ve toplumların evrimi üzerinde önemli etkiye sahip bir unsurdur.

Kültür değişimlerine mahal vermeyecek kapalı toplumlarda bile bugün dış göçler ve elektronik kültür öğeleri sayesinde birçok değişim görmek mümkün iken kültürün değişkenliği kendi kültüründen oldukça farklı bir bölgede yaşayan küçük toplumlarda daha açıkça gözlemlenebilir. Bu sebeple çalışmada Amerika Birleşik Devletleri'nde "Little Istanbul" olarak tanınan Paterson şehrinde yaşayan insanların yaşamları ele alınmıştır. Böylesi göç gruplarında kültürün bağlayıcı unsurları sebebiyle insanların kendi ülkelerinde yaşayan insanlardan farklı olarak kültürü korumak ve devam ettirmek için daha çok çaba harcadıkları bilinen bir gerçektir. Fakat her ne kadar birliktelik, Türk topluluğu içerisinde kültür devamlılığını sağlayan önemli bir yapı olsa da bu bölgedeki değişim kaçınılmaz bir olgudur.

Çalışmada, Türklerin 1950'lerin başından beri Amerika kıtasını tercih edip yerleştikleri Paterson bölgesindeki kültürel geçişler, kültür devamlılığı ve birtakım kültürel kayıpları ele alınmakla birlikte bu değişim ve devamlılık içerisinde gözlemlenen yaşayışları paylaşılan kimlik olgusu içerisinde kimlik, kültürlenme ve kültürel kayıp alt başlıkları içerisinde değerlendirilmiştir. Özellikle bu gibi bölgelerde kültürel değişimlerden kaçınılmazacağı gerçeği ile kültürlerine sıkı sıkıya bağlı oldukları gözlemlenen Paterson halkının yaşadıkları bu değişimin Türk kültür yapısını bozacak nitelikte olup olmadığı sorgulanmış; birebir yapılan görüşmeler, gözlemler ve incelemelerde kültürel birtakım değişmelerin, iç içe geçmelerin ve kültürel kayıpların olduğu ortaya konmuştur. Kültürel kayba maruz kalan kimselerin Paterson bölgesinden ve halkından uzaklaştığı tespit edilmekle birlikte yeni gelen göçlerle bu devininim ve bölgenin uzun yıllar yaşamaya devam edeceği belirtilebilir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel değişim, kültürel uyum, kültürlenme, kültürel kayıp, göç

* Bu çalışma, YÖK Araştırma Desteği ile Paterson, NJ'de yapılan araştırma, inceleme, gözlem ve anket verilerine dayanmaktadır. 19-22 Ekim 2016 tarihinde "American Folklore Society Annual Meeting Conference" Miami'de sunumu gerçekleştirilmiş olan aynı isimli çalışmanın genişletilmiş şeklidir.

** Dr. Bağımsız Araştırmacı. Türk Halk Bilimi, Mersin/Türkiye, ORCID: 0000-0002-6442-4457.

CULTURAL CONTINUITY AND CHANGES IN PATERSON AS AN EXAMPLE OF TRANSLATIONAL IDENTITY

Abstract

Culture was perceived as fixed and unchanging for many years, but as of the 19th century, it could be determined that it changed according to the environment, with the power of the new perspective on folklore. Today, culture is accepted as a social process, common thought, and criteria that both contain all the features that hold a society together and reflect the individuals themselves and the characteristics they belong to.

While it is possible to see many changes today, even in closed societies that do not allow for cultural changes, thanks to external migration and electronic cultural elements, the variability of culture can be observed more clearly in heterogeneous societies. For this reason, the people living in the city of Paterson, known as Little Istanbul, in the United States of America, were discussed in the study. It is a known fact that in this kind of lifestyle, due to the binding elements of culture, people make more efforts to protect and maintain their culture than people living in their own countries. However, although unity is an important structure that ensures cultural continuity within the Turkish community, while cultural change exists even in natural processes, it is an inevitable phenomenon that will occur rapidly in communities that exhibit a heterogeneous structure.

In the study, cultural transitions, cultural continuity, differences, and some cultural losses in the Paterson region, where Turks have preferred and settled in the American continent since the early 1950s, will be discussed, and the lives observed within this change and continuity will be evaluated under the subheadings of acculturation and cultural loss. Therefore, with the change in some of the celebrations, customs, traditions, and customs of the Paterson people, who believe that they are closely tied to their culture, along with the fact that change is the only unchanging reality, it has been questioned whether this change will disrupt the Turkish structure. In one-on-one interviews, observations, and examinations, it has been determined that there are some cultural changes, intertwining and cultural losses, and that people who are exposed to cultural loss are moving away from the Paterson region and the people who live there. Therefore, it can be stated that this movement will always continue with new immigrations and this region will continue to live as a diaspora for many years.

Keywords: Cultural change, cultural adaptation, acculturation, cultural loss, immigration

Giriş

Kültür, insan davranışlarının her yönünü içine alan ve bu davranışların anlamlandırılmasını sağlayan bir olgudur. Günümüzde sosyal bilimlerde kültür denilince bir toplumun her türlü kendini ifade edişlerinin tamamı veya toplam hayat tarzı anlaşılmaktadır. Bu ifade edişler, davranışlardan, alışkanlıklara, törelerden gelenek ve göreneklere, korkulara kadar pek çok değişik şekillere sahip olabilir (Shoemaker 1990: 1; Akt. Çobanoğlu, 2004:155). Bu ifade biçimleri ve yaşam tarzları kimi toplumlarda geleneğin dinamizminde yavaş değişimlere uğrarken kimi toplumlarda göçler ya da maruz kalmalar nedeniyle hızlı değişimlere uğramaktadır.

Bauman (2014: 41-42), XIX. yüzyıl modern halkbilimi çalışmalarında folklorun grup-içi bir olgu olarak ele alındığından bahseder. Bu bakış açısına göre, folklorun yeni biçimi de yine paylaşılan kimliklerin işlevi üzerine yoğunlaşmıştır. Ancak dikkat çektiği asıl sorun, folklorun işleyişinin yalnızca paylaşılan kimlik sahibi insanlar arasında mı olduğu yoksa farklı kimliklerdeki insanlar arasındaki ilişkilerde de mi görüldüğüdür. Bu sebeple çalışmanın konusunu oluşturan Paterson bölgesi hem bir grup-içi temsil oluşturması açısından önemli hem de kendi kimliklerinden başka kimliklerle etkileşim içinde olmaları sebebiyle konuşulmaya değerdir.

Türklerin Amerika Birleşik Devletleri içerisinde nüfus yoğunluğunun en çok olduğu Paterson bölgesi, New Jersey eyaletine bağlı, yatırımcılar ve politikacılar tarafından bilinçli şekilde kurulmuş bir şehirdir (Murphy, 1987: 6). Şehrin bilinçli bir şekilde kurulmasının temel amacı, bu bölgeden yararlanılacak elektrik gücü ile dönemin sanayi şehri kurmaktır. Şehir, kısa zamanda ülkeye ekonomik güç sağlamış, yalnızca ABD’den değil, dünyanın birçok yerinden göç alan bir sanayi şehri olmuştur. Sanayileşmenin gücü sebebiyle göçmenlerin gözde şehri olan Paterson’a, Türkler de gerek zorunlu gerekse bilinçli göçler gerçekleştirmiş; burada ülke içerisinde Little İstanbul diye nam salacak ölçüde bir Türk topluluğu oluşturmuşlardır. Dolayısıyla Paterson, etnik homojenlik fikrinin ve etnik dayanışma duygusunun, ulusal olanın inşasında ve temsil ve sembollerinin seçiminde önemli bir rol oynamaya devam ettiği bir bölgeyi örneklemektedir. Düşünce ve davranış incelemelerinden, çok daha az karmaşık olan topluluklarda örgütlendiği biçimde Benedict’in (1934: 70) de vurguladığı gibi, Paterson’ı önemli kılan, burada gözlemleyebileceğimiz, gözlemlenebilir nitelikte ve nicelikte kültürel devamlılıklar ve birtakım kültürel değişimlerdir.

Amerikalı Türklerin Kimliği

Göç, gerekli ya da zorunlu birtakım nedenlerle bir ülkeden bir ülkeye gerçekleştirilen fiziksel yer değiştirmedir. Bu değişim, fizikî şartların olumsuzluğundan olabileceği gibi siyasi, iktisadî ve ekonomik sebeplerle gerçekleşebilir (Akkayan, 1979: 21-23; Akt. Saydam, 1997: 1). Zorlu koşullar itici etmenler olarak değerlendirilirken ekonomik fırsatlar, yeni konumdaki iş teklifleri ya da aile ve arkadaş tavsiyeleri çekici etmenler olarak nitelendirilir (Akın ve Reyhanoğlu, 2022: 4).

Kimlik ise (URL-1) toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir varlık olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünüdür. Göç eden kimselerin göç öncesi buldukları bölgeden farklılaşan, değişen ve dönüşen bir kimlik edinmeleri kaçınılmazdır. Bunu, kültürel kimlik kavramı ile açıklayacak olursak; kültürel kimlik yaşayan sosyal kimliklerin deneyimlenmesi, canlandırılması ve müzakere edilmesi olarak anlaşılabilir. Chen ve Lin’e göre (2016:1) bir birey kendini birden fazla grupta özdeşleştirdiğinde veya bu gruplara kabul edilmeyi arzuladığında, insanlar yalnızca tek bir kültürel kimliği değil, aynı anda birden fazla kültürel kimliği deneyimleme, canlandırma veya müzakere etme eğilimindedir. Bu eğilim kişinin başkalarıyla kesişen kültürel kimliklerini nasıl deneyimlediği; ortama, konuya ve ilgili kişilere bağlı olarak bağlamdan bağlama değişiklik gösterebilir. Dolayısıyla gerek çekici gerekse itici etmenlerle gerçekleştirilen göçlerde kültürel kimlik algısını aramak gerekmektedir.

Bauman (2014: 42), halkbilimi çalışmalarında yalnızca belirli grupları, var olan kültür bağlamından ayırarak ele almamak gerektiğini belirtmiştir. Yapılan saha çalışmasına göre gerek kültürlenme gerekse küreselleşme sebebiyle Paterson’da yaşayan Türklerin kültürleri ile Amerikan kültürü iç içe geçmiş; kaybedilmek istenmeyen bir Türk kültürü varlığını korumakla birlikte var olan bölgeye uyum sağlamıştır ki bu da kültürlenme ve kültürel kayıp anlamına gelmektedir. Amerikan Türklerinin kimliğini ele almadan önce “Türklük” kavramı üzerine tartışmak uygun görülmektedir.

Türk tarihi, belirli bir coğrafya parçası ile sınırlandırılmasına olanak bulunmayan bir nitelik taşımakta ve Türklerin göçüp yerleşip devlet kurup egemen oldukları toprakların tamamını kapsamaktadır. Dolayısıyla Türk tarihinde “göç, yurt kurma” kavramları ile “anayurt, yeni yurt, yavru vatan” deyimleri öteki ulusların tarihlerinden çok daha fazla önem taşımaktadır. Geçmişten bugüne Türk tarihi alan olarak yalnızca Türkiye ile sınırlı bulunmamakta; bunun bir sonucu olarak da “Türk kültürü ile Türkiye kültürü söylemleri arasında boyut ve süreç yönlerinden birtakım farklılıklar bulunmaktadır” (Turan, 1994: 41). Amerika’ya göç edenlerin sayısal verilerini değerlendirmek isteyen araştırmacıların karşısına çıkacak en büyük güçlük “Türk” tanımıdır diyen Halman (1980: 992), Amerikan kaynaklarının 1923 yılından önce Osmanlı Devleti’nde; 1923 yılından sonra da Türkiye Cumhuriyeti’nde doğan, kendisi veya ailesi Müslüman olan ve kendilerini “Türk” olarak tanımlayan kişilerin “Türk” adına dahil edildiğini belirtir.

Güvenç (1984: 5) geleneksel toplumlarda kimliğin bir sorun olarak düşünülmediğinin altını çizmekle birlikte bir arada yaşayan insanların ortak paydada bulunduğu töre, âdet, gelenek ve görenek gibi olguların insanların kimliğini belirlediğini belirtmiştir. Dolayısıyla Türk kimliği taşımanın Türk millî kültürü ve bu kültürün sürekliliğinde yaşadığı söylenmelidir. Dinî yapılanmanın da güçlü olması, Türklerin dinlerinden ve dini gerekliliklerden kopmak istememeleri, hatta ona daha çok bağlanmak da “Türklük” olgusu içerisinde değerlendirilebilir. Bu bağlamda özellikle Paterson’da yaşayan ilk kuşağın, dinî gerekliliklerden kopmak istemedikleri gözlemlenmiş, bu uzaklaşmanın Türklükten uzaklaşmak olduğu ifadelerine yer verilmiştir (KK-2). Millî kültür ve dinî anlayışın “Türk kimliği” tanımlanmasında ne kadar önemli olduğu bir kez daha görülmektedir.

Geleneksel topluluklarda yaşayan insanların; varlıklarını, kimliklerini ve yaşamlarını ortaya koyma zorunlulukları dolayısıyla bunu ifade etme gereklilikleri yoktur. Onlar, kendi toplumları içerisinde zaten o topluma “ait” olma hissi ile yaşarlar. Ancak yaşanan çevrenin değişmesi ve kapalı bir bölgede yaşama durumu birtakım kimlik ifadesi gibi gerekliliği beraberinde getirir. Sosyal-kültürel değişmelerin yaygınlaşması, kişilerin kimlik kavramını ve seçimini sorun haline getirmiş, kimlik -ilk ve son çözümlemede- bir kültür sorunu haline almıştır, diyen Güvenç’in (1984: 5) bakış açısı göz önünde bulundurulduğunda Amerikalı Türklerin kimliğinin ne olduğunun cevabı, öncelikle soruyu oluşturan sözcüklerde aranmalıdır. Yapılan gözlem, anket ve değerlendirmelerden yola çıkılarak denilebilir ki Paterson’da yaşayan Türkler, kendilerini öncelikle Türk, sonra Amerikalı-Türk (Turkish-American) olarak nitelendirmektedirler. Bölgede şekillenen kültürlenme, kültürel kayıp ve devamlılık örneklerinin içerisinde dahi Türklerin bir kültürel mekân ve tekrarlarla yaşadıkları millî ve dini duygular onları Türk olarak yaşatmaya devam ederken; yaşanan ülkede onlara sunulan özgürlük, eşitlik ve kimlik ile bu kimliğin getirdiği vefa duygusu da ön plana çıkmaktadır. Gerek itici gerekse çekici etmenlerle yapılan Türk göçlerinde, göçmenler ABD’nin kendilerine ve gelecek nesillerine iyi imkânlar sağladığı düşüncesiyle ülkeye olan minnetlerini belirtmektedirler (Zöhre, 2015: 164).

Biz bir şekilde hem Amerikalıyız hem Türk’üz. Ben önce Türküm ama sonra Amerikalıyım. 28 senedir bu ülkenin ekmeğini yiyorum. Bu ülke bana bir sürü yaşam hakkı ve kolaylıklar sundu. Elbette bu ülkenin de haklarını korumam gerek. Ama dersin ki Türkiye mi, Amerika mı? Tabii önce Türkiye (KK-8).

Turkish-American hissediyoruz. Türk kültürünü yaşıyoruz ama Amerikan kültürüyle de çevriliyiz. İki kültürü paylaşmak zorundayız (KK-9).

Amerika kültürü içine doğup Türk kültürünü yaşamak ve yaşamak zorunda olmak, Turkish-American olmaktır (KK-10).



Foto-1 Paterson’da Gerçekleşen Kutlamalarda Hem Türk Hem Amerika Bayrağının Açılması

Amerikalı-Türk olgusu içerisinde “Türklük” bilincinin yaşadıkları bölge halkı tarafından herhangi bir baskı ya da zorlamayla üzerinin örtülmeye çalışılmaması da bu bölgeye dair ayrı bir minnet duygusunu açığa vurmaktadır. “Türk” olmanın gerektirdiği “millî kültür, dinî devamlılık ve ırksal bütünlük” öğelerinin devamlılığına bağlı olunması, Türklerin *öncelikle Türk’üz* söylemlerini anlamlandırmaktadır.

Kültürel Değişim

Kültür yaşayan bir olgu olduğundan tıpkı bireyler ve hatta canlı varlık alanı gibi değişir. Güvenç’in (1984: 332) de belirttiği üzere burada önemli olan, değişimin hızıdır. Bu hız, zamana, mekâna ya da toplumun özelliklerine bağlıdır. Dolayısıyla kültürel değişim her toplumda her zaman gözlemlenebilir ancak hızı değişkendir. Bir ülkeden bir ülkeye göç edenlerin hayatlarında devamlılık ve durağanlığın iç içe geçmiş olduğunu belirten Kates şöyle devam eder: “Gidilen yerin farklılığı dinamizm yaratırken geride kalan vatanın, değerlerin ve her şeyin hasreti ve korunması her zamankinden daha çok ön plana çıkmaktadır” (1984: 240-256; Akt. Güler, 2002: 55).

Konumuzu oluşturan Paterson ve Paterson halkının önem arz etmesinin öncelikli sebebi Paterson’un Türk kültürü açısından kapalı bir yapı oluştururken kendi kültüründen farklı bir kültürde bulunması sebebiyle etkiye açık toplum özelliği göstermesidir. Irkın tek bir etken olarak, kültürel farklılara sebep olamayacağına altını çizen Güvenç (1984: 29) kültürün yaşanılan mekâna ve millî kültüre bağlı kalmakla orantılı olduğunu belirtir. Ayrıca, Burke’nin (1996: 276) de ifade ettiği gibi halk kültürü, çevreyle yakın ilişkide bulunularak değişik meslek gruplarına ve bölgesel yaşam biçimlerine göre yeniden biçimlenip uyum gösterir. Çevre değiştiğinde, kültürün değişmesi doğaldır. En ilkelinden en ilerisine kadar, hiçbir sosyal ve kültürel sistemin tek başına var olamayacağı bilinen bir gerçektir. Sistemin, çevresiyle sık ve sıkı kültürel ilişkilerinin olması; bu sistemden çevresine doğru yayılan dalgalar olduğu gibi, sisteme yakın ve uzak çevresinden gelen dalgaların varlığı da göz ardı edilemez. Öyle ki kültür sistemi, “çevresindeki uzak ya da yakın öteki toplumlarla alışveriş içinde bulunan açık bir sistemdir” (Emery, 1972: 335-337; Akt. Güvenç, 1984: 112). Bu açık olan kültürel sistem Paterson’da yaşayan Türklerde kültürlenme ve kültürel kayıp gibi kavramların varlığına işaret eder.

Paterson’da Kültürlenme

Kültürlenme gerek bireysel gerekse grup ve toplumların etkileşim süreçlerinde yeni kültür bileşimlerini içlerine alması; geleneksel kültürlerine diğer kültürlerinden özgün katkılar yapması, yeni kültür biçimlerinin ve uygulamalarının denenip sinanması ve dolayısıyla toplumların kendi kendilerini yenileme sürecidir (Zöhre, 2015: 157).

Kültürlenme aynı zamanda Güvenç’in (1984: 131-132) ifadesiyle belli bir toplumun alt-kültüründen ya da farklı toplumlardan gelen birey ve grupların buluşması ve bir etkileşim süresi sonunda, *asıl kültür ve alt kültürlerde bulunmayan* bir birleşime varılması, ulaşılmasıdır. Bu bağlamda Paterson’da yaşayan Türklerin kültürlerinde oluşan her bir değişiklik “kültürlenme” şeklinde değerlendirilebilir. Antropoloji literatüründe kültürün maddi ve manevi unsurları

incelenirken, kültür değişmesi sırasında bunlardan hangilerinin daha kolay intikal edebileceği -bir kültürden öbürüne geçebileceği- tartışılır. Genellikle maddi kültür unsurlarının, yani inançlardan çok bunların somut görüntülerinin bir başka kültür tarafından daha kolay ve çabuk benimsendiği kabul edilmektedir. Güngör'ün bahsettiği gibi aslında bu bir öğrenme olayıdır. Güngör (2010: 16), somut şeylerin soyut olanlardan daha kolay öğrenildiğinin altını çizer. Paterson'da yapılan saha çalışması sonucunda da dini unsurlar başta olmak üzere manevî değerlerden herhangi yeni bir uygulama alınmamış ancak eğlencede ya da kutlamalarda gözlemlenen birtakım somut uygulamaların benimsendiği gözlemlenmiştir. Buna verilecek örnekler şu şekilde sıralanabilir:

Evlenecek kızların düğünlerinde onlara nedimelerin eşlik etmesi bir kültürlenme örneğidir. Türkiye'de -çalışmanın gerçekleştirildiği yıllarda- düğünde geline eşlik eden nedimelerin olmaması ve Amerika Birleşik Devletleri'ne göç eden Türklerin Türk anavatan kültüründe olmayan bir uygulamayı almaları ve onu benimsemeleri kültürlenme olarak değerlendirilebilir. Bu kimselerin, Türkiye'de bir düğün yapmaları durumunda nedimleri olmayacaktı. Bu durumda "kültürlenme içinde yaşanan kültürden tek taraflı etkilenilmesi ve olguların tek taraflı edinilmesi" (Zöhre, 2015: 158) şeklinde tanımlanabilir.



Foto-2 Amerika'da Yaşayan Türklerde "Nedime" ve "Kuşak" Uygulamaları

Ayrıca kültürlenmeye örnek olarak "babyshower" uygulaması verilebilir. Babyshower¹, bebek doğmadan önce anne ve bebeğin ihtiyaçlarını hediyeleşme adı altında gidermek ve küçük bir kutlama yapmak amacıyla kadınların bir araya geldiği bir buluşmadır. Bu buluşma gerek işlevselliği gerekse sosyalleşme ihtiyacını karşıladığı için Paterson'da yaşayan Türkler arasında da oldukça yaygın bir şekilde uygulanmaktadır.

Babyshower bizde de yapılıyor ama biraz bizim kültürümüze göre yapılıyor. Mesela Amerikalılar oynamaz etmez; bizinkiler müzikle yapıyor, kına gecesi gibi oluyor (KK-1).

Doğumdan önce babyshower yapılıyor. Bir Amerikan adeti olarak yapılıyor. Türkiye'deki mevlüde benzetiyorum ben. Mevlüt olduğunda da herkes hediye getirir (KK-2).

Yukarıdaki uygulamaya yakın olan bir başka örnek, "bridalshower"² uygulamasıdır. Türkiye'de uygulanmayan fakat Paterson'da yaşayan Türkler arasında kabul görmüş olan bu kutlama; gelinin, düğünden önce arkadaşları arasında gerçekleştirdiği bir kutlamadır.

Cadılar Bayramı da yine çocukların kostümler giyerek ev ev dolaşmalarıdır bu unsur da kültürlenme olarak adlandırılabilir. Böyle bir çalışmanın gerçekleştiği yıllarda asıl kültürleri olan Türk kültüründe bulunmadığından bölge halkının yaşanan çevreden kendi kültürlerine bir aktarımı olarak değerlendirilebilir.

Halloween'de de çocuklar DayCare'e gittikleri için onlara kıyafet aldık. Bir de çocuğunuz varsa dışlanmasını istemiyorsunuz. Buranın kültürü ve gereği neyse o yapılır (KK-3).

Yukarıda örneklerini verdiğimiz bu tür aktarımları Ersoy (2006: 137), geleneğin geçmişi anlatan tarihi bir durumdan bir kimlik belirleyicisi olarak algılandığı ve başka kültürel unsurlarla etkileşerek temsil ettikleri toplumların kendi farklılıklarını yeni oluşumlarla ortaya koyduğu bir güç olarak tanımlar.

Benedict'in (1934: 62) de üzerinde durduğu şekliyle, bütünü tek tek parçalar toplamı olmadığını belirtmek gerekmektedir. Yeni bir varlık, onu oluşturan parçaların eşsiz düzenlemesiyle etkileşiminin de sonucudur. Dolayısıyla burada ortaya çıkan kültür, etkileşimli; az ya da çok maruz kalmış gözlemler içerse de kendilerine ait bir kültürü ifade eder. Aynı şekilde kına gecesinin yapılmasıyla birlikte, kınada tıpkı *bridalshower* yapıyor muşçasına geline hediyeler alınması ya da kına gecesini *bridalshower* kutlaması gibi sürpriz bir organizasyon şeklinde yapılıyor olması da yine kültürlenmenin açık bir örneğidir.

Diğer bir örnek olan camilerin dinî bayramlarda ışıklarla süslenmesi de yaşanan bölgeden alınan maddi bir unsur olarak kültürlenme olarak değerlendirilebilir. Tıpkı Noel geleneğindeki gibi İslami bayramlarda bu uygulamanın yapılması Amerikan geleneklerinden etkilenildiğinin bir göstergesidir.

Bir başka uygulama, *diş buğdayı* uygulamasıdır. Anadolu'da yaşayan bu geleneğe sadece buğday kaynatılıp çocuğun başından biraz serpilirken, Amerika Birleşik Devletleri'nde *first teer*³ kutlamalarının yapılması (Zöhre, 2015: 159-160) bu kutlamalarda tıpkı bir Amerikalı gibi onlara dair kutlama biçimlerinin gerçekleştirilmesi kültürlenme bir örnektir.

Şükran Günü'nde hindi pişirip ailece yemek, tek taraflı bir etkilenme olarak düşünülebilecekken bu yemek sofralarında yalnızca Amerikan adetlerine uygun biçimde yapılan yemeklerin yanı sıra Türklerin genellikle bayramlarda yaptıkları zor sayılabilecek el emeği gerektiren yemeklerin yapıldığının gözlemlenmesi Paterson'da yaşayan göçmenlerin bu kültürü kendine uygun biçimde benimsemiş olduğunun bir göstergesidir.

Dikkat çeken bir diğer uygulama ise doğum günü ve sünnet törenlerinde “pinyata”⁴ adı verilen bir çeşit şeker kutusunun eğlence maksatlı kullanılmasıdır. Bu kutu Amerikan doğum günü kutlamalarında ya da Nisan Şakası adı verilen kutlamalarda kullanılırken, bu kutunun Türk ailelerinin çocuklarının doğum günlerinde ve hatta sünnet törenlerinde kullanılması Amerikan eğlence kültüründen etkilenmenin bir örneğidir (Zöhre, 2015: 160).

Örneklerden görüleceği üzere, kültürlenme yeni kültürle uyum aşamasında ana kültüre bağlı folklor öğelerinin yeni kültürün içerisine yerleştirilmesi anlamına gelir. Folklor ve onun gelenekselliği ve dolayısıyla değişime ve yeniliğe karşı muhalefeti temsil eden eylem ve argümanlarla ilişkilendirilmekle birlikte (Anttonen, 2005: 67) değişimin bir göstergesi olarak iç içe geçmişlik söz konusudur.

Paterson'da Kültürel Kayıp

Yeni uyum süreci ile yeni nüfus ve yer değiştirmelerin sıklıkla yaşandığı, küreselleşen ve bilgi toplumuna geçişi yaşayan dünyada insan-yer ilişkisi değişmekte ve bu yeni uyum, sorunları da beraberinde getirmektedir (Tekeli, 1997: 8). İletişim araçlarının tüm kültürler içerisinde yer alması zaten kültürlerarası birtakım etkileşimleri meydana getirirken, göç toplumlarında göç edilen ülkenin kültürüne maruz kalmalar beklenen bir durumdur. Özellikle göç toplumlarında her ne kadar kültüre bağlılık arzusu olsa da yeni nesillerin önceki kültürü yaşamaması sebebiyle birtakım kültürel kayıpların görülmesi kaçınılmaz bir olgudur. Güvenç (1984: 331) bu kaybı kültürel yozlaşma, kültürel özümseme, ulusal kültür varlığını yitirme şeklinde tanımlamıştır.

Çevik (2014: 115), geleneğin değişip dönüşerek varlığını korumasına ya da zayıflayarak yok olmasına dair değerlendirmesini herhangi bir kültür ögesinin işlevini tamamlamasına ve genellikle bunu tamamlamaya yol açıp kayba ivme kazandıran daha güçlü bir alternatif ile karşılaşmasına bağlar. Bu noktadan itibaren söz konusu kültür ögesi ya değişir ya yeni biçimde devam eder ya geçmişte kalmış kültürel hatıra dönüşür ya da tamamen unutulur.

Paterson'da yaşayan Türklerin göçmen bir toplum olmalarının ve bağlı bulunduğu öz kültürden uzakta yaşamlarının sonucunda; üstelik içinde yaşadıkları toplumun tüm dünyada baskın

bir kültür oluşturma gerçeği de dikkate alınır, Türklüğe dair bazı kültürel öğelerde kayıplar görülür. Günümüz nesillerinin öğrenmede öğreticiye ihtiyaç duymaması onlara sunulanları kendi hayat görüşlerine ve değerlerine göre değerlendirmesi sonucu da bu tür kayıpları beraberinde getirir ki bu durumda Güngör'ün (2010: 100) de belirttiği üzere; eskilerin büyük bir saygı ile bağlandıkları pek çok örf ve âdetler yeni nesil için anlamsız birer kural, hatta sınırlayıcı bir bağ yığından ibaret olmuştur. Dolayısıyla yalnızca baskın bir kültürün içinde yer almaktan ziyade günümüz şartları da kültürel kayıpları tetiklemektedir ki Paterson'da bu kayıplara rastlamak mümkündür.

Kültürel kayıplara verilecek örneklerden ilki gençlerin büyüklerine isimleriyle hitap etme arzudur. Bu arzu, Paterson'da yaşayan birinci ve ikinci kuşakta görülmemekle birlikte üçüncü kuşakta gözlemlenmeye başlanmış ve hatta üçüncü kuşak ile birinci kuşak arasında birtakım çatışmalara neden olmuştur (Zöhre, 2015: 161). Bu anlamda üçüncü kuşak gençler kimi zaman özellikle akraba bağı bulunmayan kimselere neden “abla, abi” dediklerini yargılamakla birlikte, birinci kuşağın şu sözleri dikkat çekmektedir.

Çocuklar büyüklere isimle hitap edemez. Bizim ortamımızda çocuklar hep amca, abi derler. Bizden bir tokat yerler; anılarla isimle hitap edilmeyeceğini (KK-4).

“Akrabalık sözcükleriyle hitap etme” alışkanlığının yok olması kültürel kayıp olgusu içerisinde yer almaya adaydır.

Bir diğer kültürel kayıp “el öpme” geleneğinde görülmüştür. Amerika Birleşik Devletleri'nde büyümüş ikinci ve üçüncü kuşağın bu gelenekten uzaklaştığı ve bunu anlamsız bulduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda görüşmede elde edilen şu veriler incelenebilir:

Bayramda ellerini öpüyorum; para alıyorum ama sadece para için (KK-5).

Ben sevmiyorum el öpmesini. Neden yapıyor anlamıyorum; insanların elleri kirli olabilir (KK-6).

Ayrıca bayramlaşma buluşmalarına gitmeyi reddetmek; misafir ağırlamaktan ve uğurlamaktan kaçınmak gibi yeni neslin ana vatanda bile uygulamakta zorluk çektiği birtakım ritüellere kültürel kayıp bağlamında rastlanmıştır (Zöhre, 2015: 162).

Kuşaklararası değişikliklere ılımlı yaklaşmak zorundayız. Büyüklere saygı var tabii, devam ediyor. Bizlere göre kıyaslarsanız hiç yok gibi. Ama genel olarak var. Misafir geldiğinde “hoş geldiniz” demiyorlar mesela. Ya da babaanneleriyle bile zorla konuşur gibi konuşuyorlar. (KK-7).

Günümüzde Paterson'da birçok Türk geleneği, göreneği ve âdetlerinin devam ettiği gözlemlenmekle birlikte, bu devamlılığın ana kaynağı kültürel bir bellek oluşturacak biçimde sürekliliği sağlanan kutlama ve törenlerdir. Tüm irili ufaklı kültürel kayıplara rağmen kültürün iç içe geçtiği her koşulda yaratılan kültürel mekânlar ve bir araya gelme olgusu başta dil kullanımının devamlılığını, ardından kültürel paylaşımları desteklemekte ve tekrarlar değişerek ya da dönüşerek de olsa kültürün nesiller arası aktarımını sağlamaktadır. Paterson'ın devamlılığı tartışıldığında, kültürel kayba maruz kalan kesimin zaman içerisinde kendiliğinden Paterson'dan ayrıldığı gözlemlenmiştir. Ancak Paterson'ın büyük orandaki Türk nüfusu ile özellikle dil bilmeyen göçmenlere açtığı kucak sayesinde gelenek ve görenek devamlılığının sağlanacağı öngörülmektedir.

Sonuç

Paterson, Amerika Birleşik Devletleri içerisinde Türk nüfusunun en yoğun olduğu, özellikle dil yeterliliğine sahip olmayan Türklerin göç etmeye karar verdiklerinde tercih ettiği ilk bölgedir.

Paterson'da yaşayan Türklerin 1950'li yıllardan bu yana bu bölgede olduğu göz önünde bulundurulduğunda sokaklarda Türk bayraklarının asılı olması; mahallede Türkçe konuşuluyor olması ve gerek kültürel mekânlar aracılığıyla gerekse Türk ritüellerini devam ettirerek oldukça güçlü bir Türk kültürünün yaşatıldığı söylenebilir. Ancak göç olgusunun bir getirisi olarak göç eden kimselerin kendi kültürlerinden başka, yabancı bir bölgede yer alması ve bu yeni kültüre maruz kalması da kaçınılmazdır.

Paterson'a itici ya da çekici etmenler sonucu gelmiş olan Türklerin yaşadığı bu bölgede kültürlenme ile başlayan ardından kültürel kayba ulaşacak birtakım değişimin gözlemlendiğini söylemek mümkündür.

Kültürlenme başlığı altında yer alan örneklerde Türk kültürünün baskın birçok özelliği yerini korumakla birlikte gerek eğlenme amaçlı gerekse içinde bulunulan toplumdaki farklılıklarla hisinden uzaklaşmak için Amerika kültüründen bazı özellikler alınmıştır. Her iki uygulamanın da toplumsal geçerliliğinin yüksek olması bu bölgede yaşayan Türklerin her iki uygulamadan da vazgeçmek istememesi sonucunu doğurmuştur.

Kültürel kayıp başlığı altında yer alan örneklerde ise özellikle son kuşağın duygu ve düşüncelerini büyüklerine aktarmadaki özgürlüğü rol oynamakta ve geçiş dönemlerinden daha birçok ritüele kadar bu kuşağın uygulamaları sorguladığı görülmektedir. Zaman zaman sorgulamalar karşılıksız kalsa da üçüncü kuşak içinde bulunmak istemediği uygulamaları açıkça ailelerine belirtmekte ve bu davranış kalıplarından uzak durabilmektedir.

Bölgede kültürel değişimin başladığı ikinci kuşakla birlikte birinci kuşağın direnişi dikkat çekmekte; ikinci kuşağın kültürlenme olarak etkilendiği unsurlar üçüncü kuşakta kültürel kayıp olarak gözlemlenebilmektedir. Ancak burada Paterson bölgesini bir Türk bölgesi yani "Little İstanbul" olarak var eden şey, bu bölgenin sürekli bir Türk göçüne maruz kalmasıdır. Ayrıca kültürlenme aileler arasında bir kaygıya yol açmasa da kültürel kayıpların büyükler tarafından gözlemlenip önlemlerin alınması da yine bölgeyi bir Türk bölgesi olarak koruma işlevi görmektedir.

Türk kültürünün bu ve buna benzer bölgelerde devamlılığının korunması adına kültürel mekânların varlığı, bu mekânlarda hatırlamaya ilişkin devamlılık arz eden geçiş törenleri ve dini bayramların devam ettirilmesine yapılacak destek bu bölgedeki kültür ve kimlik kaybını önleyen en önemli etmenddir.

Sonnotlar

¹ Baby shower: Anne adayının ve bebeğin ihtiyaçlarının karşılanması için yapılan, doğum öncesi bir kutlama. Çalışmanın gerçekleştirildiği 2014 yılında Türkiye'de henüz bu kutlamalar gerçekleştirilmezken, günümüzde elektronik kültürün sağladığı geçişler sebebiyle bazı bölgelerde tanınır bir uygulama haline gelmiştir. Yine de farkı, günümüz Türkiye'sinde yalnız bir kutlama biçimiyken, Paterson bölge halkı bir Amerikan geleneği olarak "ihtiyaçların karşılanmasına" olanak sağlayacak bir buluşma biçimi hâlinde sürdürmektedir bu geleneği.

² Bridal shower: Evlenecek kızın ihtiyaçlarının karşılanması için yapılan düğün öncesi bir kutlama. Bu kutlamada da bebeğin ihtiyaçlarının karşılanması gibi bu kez gelinin ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik yapılan bir Amerikan adettir.

³ First teeth: İlk diş.

⁴ Piñata: Amerikan geleneği içerisinde doğum günlerinde çocukların kutudan şeker düşürmeye çalıştıkları bir kutu. Çalışmanın yapıldığı 2014 yılında Türkiye'de bu uygulama neredeyse görülmezken, günümüz Türkiye'sinde bazı kesimlerde bu uygulamaya rastlanmaya başlamıştır.

Kaynaklar

- AKIN, Ö. ve REYHANOĞLU, M. (2022). "Benzerlikleri ve Farklılıklarıyla Göçmen Girişimciler ve Mülteciler: Bir Tipoloji Önerisi". *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.12, S. 3, 1-31.
- ANTTONEN, P. J. (2005). *Tradition through Modernity: Postmodernism and the Nation-State in Scholarship*, Helsinki: Finnish Literature Society.
- BALİ, R. N. (2011). *Anadolu'dan Yeni Dünya'ya Amerika'ya İlk Göç Eden Türklerin Yaşam Öyküleri*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- BAUMAN, R. (2014). "Halk Biliminin Farklı Kimliği ve Sosyal Tabanı". *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*. (Çev: Feridun Çotra), Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- BENEDİCT, R. (1934). *Kültür Kalıpları*. (Çev: Nilgün Şarman), İstanbul: Payel Yayıncılık.
- BURKE, P. (1996). *Yeniçağ Başında Avrupa Halk Kültürü*. (Çev: Göktuğ Aksan), Ankara: İmge Kitabevi.

- ERSOY, R. (2006). "Gelenek/Değişim ve Kıbrıs'ta Türk Kimliği". *Türkbilig*, C. 7, S. 12, 134-142.
- ERSOY, R. (2013). "Folklor Çalışmalarının 100. Yılında "Folklor-Milliyetçilik" İlişkisi Üzerine Bazı Düşünceler", *Milli Folklor*, C. 12, S. 99, 51-62.
- ÇEVİK, M. (2014). "Kültürel Değişim, Gelenek ve Türk Halk Hikayeciliği", *Turkish Studies*, C. 9, S. 12, 113-123.
- ÇOBANOĞLU, Ö. (2004). "Kültürlerin Diyalogu veya Diyalogsuzluğu Bağlamında Halkbilimi Çalışmalarının Yeri ve Önemi". *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. C. 1, S. 1, 149-164.
- GÖKDEMİR REYHANOĞLU, G. (2014). "İngiltere'de Yaşayan Kıbrıslı Türklerin Kültürel Belleklerini Koruma ve Aktarım Bağlamları". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. C. 11, S. 27. 1-14.
- GÜLER, M. (2002). "Yağlıdere, Zeytinburnu Brooklyn Köprüsü: Tarihsel ve Güncel olarak Karadeniz'den ABD'ye Göç", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, C. 5, S. 1, 55-83.
- GÜNGÖR, E. (2010). *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- GÜVENÇ, B. (1984). *İnsan ve Kültür*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- GÜVENÇ, B. (2013). *Kültürün ABC'si*, Ankara: Yapı Kredi Yayınları.
- MURPHY, P. ve Murphy, M. (1987). *Paterson&Passaic County an Illustrated History*, Windsor Publications: United States of America.
- SAYDAM, A. (1997). *Kırım ve Kafkasya Göçleri (1856-1876)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- TEKELİ, İ. (1998). "Türkiye'de İçgöç Sorunsalı Yeniden Tanımlama Aşamasına Geldi", Türkiye'de İçgöç: *Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı Bildirisi* (Hızl.: A. İçduygu vd.), İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 7-21.
- TURAN, Ş. (1994). *Türk Kültür Tarihi Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- ZÖHRE, H. (2015). *Amerika Birleşik Devletleri'nde Yaşayan Türkler Üzerine Halk Bilimsel Bir İnceleme: New Jersey Eyaletine Bağlı Paterson Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sözlü Kaynaklar

- KK-1: Hülya Kanmaz, Ankara 1965, Ortaokul Mezunu, Restoran İşletmecisi. (Görüşme Tarihi: 05.06.2014).
- KK-2: Leyla Yalman, Niğde 1969, Üniversite Mezunu, Restoran Sahibi. (Görüşme Tarihi 01.06.2014).
- KK-3: Tülay Dinler, İzmir 1980, Üniversite Mezunu, Yönetici. (Görüşme Tarihi 15.06.2014)
- KK-4: Özgü Süleymanoğlu, Kars 1979, Üniversite Mezunu, Müteahhit. (Görüşme Tarihi: 04.07.2014)
- KK-5: Ömer Deniz, Paterson 1997, Lise Öğrencisi, Öğrenci. (Görüşme Tarihi: 06.06.2014)
- KK-6: Sevim Şahin, İzmir 1989, Üniversite Öğrencisi, Öğrenci. (Görüşme Tarihi: 20.06.2014)
- KK-7: Fevziye Bidav, Eskişehir 1969, Lise Mezunu, Restoran İşletmecisi. (Görüşme Tarihi: 20.06.2014)
- KK-8: Mine Öztürk, İstanbul 1958, Üniversite Mezunu, Hastabakıcı. (Görüşme Tarihi: 30.05.2014)
- KK-9: Elmas Aydoğan, Paterson 1993, Üniversite Mezunu, Öğrenci. (Görüşme Tarihi: 10.06.2014)
- KK-10: Gülgen Yılmaz, Wayne 1998, Lise Mezunu, Öğrenci. (Görüşme Tarihi: 10.06.2014)

İnternet Kaynakları

URL – 1: <https://sozluk.gov.tr/?ara=K%C4%B0ML%C4%B0K>